

Tańce regionalne – cz. II

- [Tańce regionalne – cz. II](#)

Tańce regionalne – cz. II

Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. Stanisława Hadyny, zespolslask.pl, CC BY 3.0

Ważne daty

1814–1890 – lata życia Oskara Kolberga, wybitnego polskiego etnografa, folklorysty i kompozytora

2 poł. XIX w. – pojawienie się pierwszych amatorskich zespołów tanecznych, które wykonują bliskie im tańce (powiązane z ich środowiskiem)

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online skills, cc0.

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

1. zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych;

3. zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki.

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

1. wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) i/lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;

3. interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła muzyczne.

Nauczysz się

wymieniać większość folklorystycznych regionów Polski;

wymieniać tańce należące do regionu łowickiego;

opisywać wybrane tańce należące do regionu łowickiego;

wymieniać tańce należące do regionu rzeszowskiego;

opisywać wybrane tańce należące do regionu rzeszowskiego;

wymieniać tańce należące do regionu lubelskiego;

opisywać wybrane tańce należące do regionu lubelskiego;

wymieniać tańce należące do regionu śląskiego;

opisywać wybrane tańce należące do regionu śląskiego;

wymieniać tańce należące do regionu żywieckiego;

opisywać wybrane tańce należące do regionu żywieckiego;

wymieniać i opisywać tańce należące do regionu podhalańskiego.

Wstęp

Mapa regionów etnograficznych Polski, wykop.pl, CC BY 3.0

Taniec to układ rytmicznych ruchów ciała, które wyrażają pozamuzyczną treść muzyki. Towarzyszy on człowiekowi już od prehistorii, kiedy to był istotną częścią religii i życia codziennego.

Podczas dzisiejszych zajęć poznacie tańce regionalne sześciu regionów: Śląska, Podhala, Ziemi Łowickiej, Rzeszowskiej, Lubelskiej i Żywieckiej. Regionalnymi tańcami nazywamy te, które stworzono jako wyraz emocji czy uprawianej muzyki na danym obszarze. Spełniały one wówczas funkcje obyczajowe, często miały charakter użytkowy, co oznacza, że ich wykonywanie powiązane było z obrzędami, zabawami.

Muzyka jest bardzo ważna dla każdego regionu. Melodie tańców przekazywane były drogą ustną, z pokolenia na pokolenie. Z tego względu bardzo prawdopodobnym jest, że zostały one częściowo przekształcone w stosunku do formy pierwotnej. Oprócz tego – na potrzeby różnych obrzędów – tworzono nowe melodie lub urozmaicano istniejące. Tańce mogą być m. in. parowe, czyli wykonywane przez parę; trójkowe, czyli wykonywane przez troje tancerzy; solowe, grupowe (np. korowodowe).

Region Łowicki

Region łowicki, podobnie jak Kurpie, jest subregionem Mazowsza. Jego folklor obejmuje rejony dawnego Księstwa Łowickiego, które było znacznie zamożniejsze niż otaczające je wówczas regiony. Dzięki temu poziom kultury we wsiach był wyższy, a to procentowało z kolei bogatą działalnością artystyczną.

1

Niepowtarzalny charakter folkloru łowickiego rozpoznawalny jest nie tylko w Polsce, ale i w Europie. Zawdzięcza się to m.in. opublikowaniu zdjęć mieszkańców w łowickich strojach pod artykułem pt. Współczesna Polska w czasopiśmie National Geographic w marcu 1933 r. Nie bez znaczenia pozostaje również powieść pt. Chłopi Władysława Reymonta, pisana na terenach łowickich. Najbardziej charakterystycznym elementem folkloru są rękodzieła, muzyka, taniec oraz strój – jeden z najpiękniejszych strojów ludowych Polski.

Strój łowicki, etnograficzna.pl, CC BY 3.0

Dla tańców regionu łowickiego reprezentatywne jest metrum trójdzielne ($3/4$ lub $3/8$); za najpopularniejsze formy taneczne uznajemy:

- Oberek – to wesoły, skoczny taniec weselny, polegający na szybkim wirowaniu tańczących par. Początkowo pary obracają się w jednym kierunku, zaś na okrzyk

drużby – zmieniają go. Wszystkie części taktu są w oberku akcentowane jednakowo. Wysłuchajcie melodii tego tańca.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dn8MKUyo6>

Oberek Weselny, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Oberek Weselny: Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

- **Kujon** – taniec podobny do kujawiaka, o melancholijnym wyrazie i zmiennym tempie.
- **Chodzony** – wolny taniec korowodowy o ceremonialnym charakterze. Tańcząc go, pary powinny dostojnie poruszać się po linii koła. Na ogół wykonywany podczas wesel i różnego rodzaju zabaw.
- Różnego rodzaju **walce**.

Oprócz tańców zachowanych w metrum trójdzielnym, odnajdziemy także:

- **Klapok** – taniec w metrum dwudzielnym, składający się z dwóch części. W pierwszej para taneczna wykonuje polkę, zaś w drugiej – klaszcze dłońmi o uda i w dłoń.
- **Polka** – najbardziej znany taniec w Polsce. Jest to taniec parowy, zachowany w szybkim tempie (takt 2/4), wirowy. W innych regionach można spotkać jego odmiany.

Ziemia Rzeszowska i Lubelska

1

Region Ziemi Rzeszowskiej to południowo-wschodnie tereny Polski. Tamtejszy folklor jest bardzo zróżnicowany. Wspólnymi cechami tańców są: żywiołowość, energetyczność, dynamiczność, szybkie tempo. Pary tanecze mają swobodę w dobieraniu kolejnych ruchów tanecznych. Tancerki na ogół opierają ręce na biodrach, często wykonują charakterystyczne ruchy głową i potrzęsają dłońią w geście pozdrowienia otaczających ludzi i zwrócenia na siebie uwagi. Tańce te zachowane są w metrum dwudzielnym lub trójdzielnym. Wykonuje się ze śpiewem lub – jednocześnie z pokrzykiwaniem i nawoływaniem. Poprzedza je przyśpiewka.

Studencki Zespół Pieśni i Tańca, poloniny.rzeszow.pl, CC BY 3.0

Wśród najpopularniejszych tańców regionu rzeszowskiego znajdują się:

- **krzyżak rzeszowski**, którego nazwa pochodzi od tańczenia „po krzyżu” (wykonywany przez 4 pary, które zbliżają się do siebie);
- **cebulka**, czyli bardzo prosty, wesoły taniec w metrum trójdzielnym; występuje w nim element gonitwy, tancerki wykonują ozdobne ruchy rąk;
- **polka bez noge**, charakteryzująca się ugięciem nogi i obniżeniem w pionie kroku tanecznego na pierwszej mierze taktu; w niektórych miejscach tańczono ją z kieliszkiem na głowie, co determinowało prostą postawę;

- **polka gacok** – wesoły taniec wykonywany w parach z elementami korodowu tanecznego, w którym podstawowym krokiem jest drobny kroczek;
- **chodzony**.

Śpiew, muzyka i taniec to również ważne elementy tradycji Lubelszczyzny. Najstarszymi tańcami na tej ziemi są tańce korowodowe, podczas których śpiewano przyśpiewki nawiązujące do charakteru obrzędu. Przykładem może być ten o nazwie: **taniec z różgą weselną**, będącą symbolem małżeństwa; wykonywano go podczas wesela.

Wszystkich tańców lubelskich jest około 40. Wśród tych przeznaczonych dla par zaliczamy **walce, polki, oberki**, przyjmujące różnorodny kształt. Są to też m. in.:

Walczyk lubelski – **biłgorak** – najbardziej liryczny, wdzięczny, o dużej płynności ruchów taniec lubelski. Często tańczono go pod koniec wesela, by wprowadzić poczucie nostalgii. Taniec poprzedzony jest przyśpiewką: *Nie wydumas nic jenacy, jeno co ci sam Bóg przeznacy....* Wysłuchajcie jego melodii.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dn8MKUyo6>

Walczyk lubelski - „Świeć miesięczku”, nagranie AM, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Walc Lubelski – Świeć miesięczku. Kompozycja posiada wolne tempo. Cechuje się tajemniczym charakterem.

Mach – dwuczęściowy taniec, gdzie część pierwsza jest wolna, zaś druga – żywiołowa i wesoła. Często jedna z par popisuje się swoimi umiejętnościami tanecznymi na środku, wykonując taniec solowy w kole utworzonym przez inne pary. Tańcowi towarzyszą okrzyki; na koniec tancerze głośno wykrzykują „mach!”. Posłuchajcie jego melodii.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dn8MKUyo6>

Mach, nagranie AM, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Mach. Kompozycja posiada wolne tempo. Cechuje się tajemniczym charakterem.

Cygan – taniec zachowany w rytmie polki. Zaczyna się wolno, kończy w tempie szybkim. Po osiągnięciu granicznego tempa, instrumentalisci przestają na chwilę grać, aby po chwili powrócić do wolnej melodii i zacząć na nowo. Tancerze, którzy przez zmęczenie nie mogą powtórzyć tańca, ustępują miejsca innym. Wysłuchajcie fragmentu jego melodii.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dn8MKUyo6>

Cygan, nagranie AM, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Cygan. Kompozycja posiada umiarkowane tempo. Cechuje się spokojnym charakterem.

Śląsk

1

W regionie śląskim możemy wyodrębnić kilka podregionów, m. in. Śląsk Górny, Śląsk Dolny i Śląsk Cieszyński. Skala tańców śląskich jest ogromna, a to przyczynia się do bogactwa kroków tanecznych. Większość z form charakteryzuje się dwuczęściowością. Na ogół

pierwsza część jest poważna, wolna, zaś druga – szybka, skoczna i wesoła. Wiele tańców zawiera w sobie cechy popularnej polki lub walca. Pod wpływem niemieckiego zaboru powstawały nowe, oryginalne formy, jak np. **waloszki**, czyli walczyki – tańce chodzone. Wynikało to – jak już wspomniano – z przejścia obcych form i ich późniejszego przekształcania. Tańce na ogół zawierają przyśpiewki.

Folklor Śląski, naludowo.pl, CC BY 3.0

Najpopularniejszym tańcem Górnego Śląska jest **trojak**. Rozpowszechniony jest on w całej Polsce (na Śląsku Cieszyńskim jest nazywany **zagrodnikiem**). Nazwa pochodzi od liczby wykonawców – dwie tancerki i jeden tancerz. Taniec tańczy dowolna liczba trójek. Melodia składa się z dwóch części: pierwszej – spokojnej, w takcie 3/4 oraz drugiej – żywiołowej, w takcie 2/4. Wysłuchajcie jej.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dn8MKUyo6>

Trojak, nagranie AM, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Trojak. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

Tańcami zabawowymi Śląska są m. in. **gąsior**, **zajaczek**, **diobolek**, **myszka** oraz:

- **Koziorajka** – trójkowy taniec Śląska Cieszyńskiego, zachowany w metrum 2/4 o wyraźnej budowie trzyczęściowej. Jest to taniec prosty, dlatego skierowany przede wszystkim do dzieci. Wysłuchajcie i spróbujcie wyznaczyć początki kolejnych części.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dn8MKUyo6>

Koziorajka, nagranie AM, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Koziorajka. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

- **Gołębek** – taniec Górnego Śląska; melodia składa się z dwóch części (pierwsza jest wolniejsza od drugiej), zachowana w metrum parzystym.

- **Nie chcę cię znać** – taniec w rytmie walca; jego ideą jest figlarna zabawa tańczącej pary, która gestami oraz mimiką podkreśla słowa nie chcę cię znać. Taniec posiada kilka odmian melodycznych, wysłuchajcie jednej z nich.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dn8MKUyo6>

Nie chce cię znać, nagranie AM, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Nie chce cię znać. Kompozycja posiada umiarkowane tempo. Cechuje się spokojnym charakterem.

Region Żywiecki

1

Region żywiecki obejmuje tereny Kotliny Żywieckiej wraz z okolicznymi wsiami. Mieszkający tam górale są bardzo przywiązani do tradycji, dlatego ich kultura taneczna przetrwała niemal w niezmienionej formie. Co więcej – folklor góralski charakteryzuje się ciągłością kultywowania, co oznacza, że nie jest on wykonywany jedynie „od święta”. Tańce poprzedzone są – podobnie jak w innych regionach – przyśpiewkami wykonywanymi przez tancerzy lub przez kapelę. Często też pojawiają się one w trakcie tańca i zyskują satyryczny wydźwięk.

Tańcząca para z towarzyszeniem dudziarza, jedliniok.up.wroc.pl, CC BY 3.0

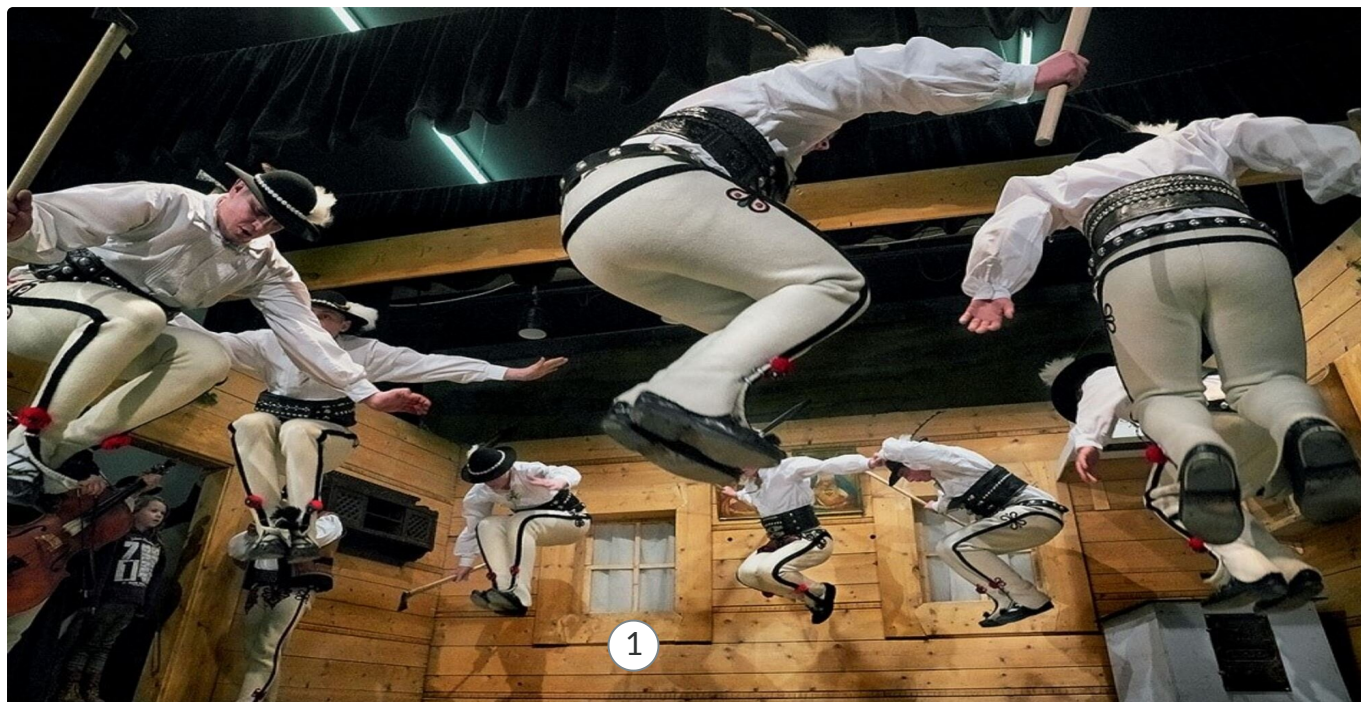
Najpopularniejszym tańcem regionu żywieckiego jest **hajduk** – taniec wywodzący się z Węgier. Na ogół wykonywany w parach, choć można też spotkać odmianę grupową lub solową. Ma charakter popisowy – tancerz-góral wykonuje m. in. drobne kroki, popisowe skoki, uderzenia ręką o uniesioną nogę, głębokie przysiady. Wszystkie te motywy taneczne mają za zadanie wzbudzić podziw u towarzyszącej tancerki lub u pozostałych par. Taniec prowadzony jest przez [wodzireja](#), który daje sygnał do zmiany kroków. Melodia zachowana jest w metrum 2/4, często pojawiają się zmiany agogiczne.

Tańcami wykonywanymi w parach są również: **obyrtka** i **siustany**. Obyrtka lub – inaczej – obyrtany to wirowy taniec, lubiany przez górali żywieckich. Niestety – tańczony jest coraz rzadziej. Podobnie jak w hajduku, tak tutaj taniec przeplatany jest przyśpiewką o satyrycznym lub improwizowanym tekście, w zależności od sytuacji. Melodia jest jednoczęściowa, zachowana w takcie 2/4. Zgodnie z tradycją, wykonuje ją dwóch muzyków (skrzypek i [dudziarz](#)).

Oprócz wymienionych istnieją także:

- **Krzyżok** – taniec zbiorowy, tańczony przez cztery pary;
- **Szewiec** – taniec podobny do kaszubskiego szewca, w którym naśladowana jest praca szewca;
- **Koń** – jest to forma korowodu prowadzonego przez przewodnika wokół domostwa.

Podhale

1

Podhale to region kulturowy południowej Polski. Jak już mogliście zauważyć – tańce góralskie to przede wszystkim widowiska siły i umiejętności górali. W dzisiejszych czasach wykonywane są przez nich najczęściej dwa tańce: góralski i zbójnicki. Oba są suitą składającą się z kilku tańców.

Taniec zbójnicki, cdn-dcp.avt.p, CC BY 3.0

Taniec zbójnicki jest tańcem korowodowym, wykonywanym tylko przez mężczyzn. Używane są w nim [ciupagi](#), które nawiązują do przeszłości, kiedy to był tańcem pasterskim i wojennym. Zachowany jest w bardzo szybkim tempie, w takcie 2/4. Powinno go wykonywać co najmniej 4 mężczyzn, z nienaganną kondycją fizyczną (w XIX wieku mógł go tańczyć tylko jeden góral). Jak wspomniano – taniec zbójnicki jest rodzajem suity. Łączy ona w sobie m. in. kroki marszowe, ozwodne (czyli wolne), krzesane (czyli szybkie). Są one oddzielane przyśpiewkami, które mogą pojawiać się także przed rozpoczęciem tańca i prezentowane są przez harnasia, czyli prowadzącego taniec. Właściwy zbójnicki pojawia się po wstępnym biegu po kole i krokach ozwodnego. W trakcie niego tancerze – maszerując – uderzają parami o główki ciupag, a następnie rzucają nimi do środka koła i rozpoczynają przysiady. Po ostatnim – wybijają się do góry. Ta część tańca jest najbardziej widowiskowa. W kolejnej fazie podnoszą ciupagi i maszerują w kole. Taniec zbójnicki ukazuje siłę i wytrzymałość mężczyzn.

Taniec góralski jest przeznaczony dla pary, a najistotniejszą jego cechą jest brak bliskiego kontaktu tancerzy przez większość czasu. Zachowany jest w metrum dwumiarowym (2/4), w tempie szybkim. Składa się z kilku kroków tanecznych wykonywanych w ustalonej kolejności. Są to: kroki ozwodne, krzesane, drobne. Na koniec tancerz obejmuje tancerkę i się z nią okręca – jest to krok zwyrwany. Poza określonymi krokami tancerz może improwizować, dodając np. podskoki, przytupy, klaskanie. Podczas popisów tancerza tancerka tańczy drobnym krokiem. Jest to taniec zalotny – mężczyzna popisuje się przed partnerką, a ta – ocenia go.

Podsumowanie

Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. Stanisława Hadyny, zespolslask.pl, CC BY 3.0

Zapoznaliście się z ogólnymi wiadomościami dotyczącymi najważniejszych i najpopularniejszych tańców sześciu regionów – Łowickiego, Rzeszowskiego, Lubelskiego, Śląskiego, Żywieckiego i Podhalańskiego.

W regionie łowickim wyszczególniliśmy wesołego **oberka**, **kujona**, **chodzonego** (taniec korowodowy), **klapoka** i **polkę**.

Wśród tańców ziemi rzeszowskiej pojawiły się: **krzyżak rzeszowski**, **cebulka**, **chodzony** oraz **polki**. Z kolei na Lubelszczyźnie są: niezwykle liryczny *Świeć*

miesiączku, żywiołowy **mach**, **cygan** oraz **taniec z różgą weselną**.

Wśród tańców ziemi rzeszowskiej pojawiły się: **krzyżak rzeszowski**, **cebulka**, **chodzony** oraz **polki**. Z kolei na Lubelszczyźnie są: niezwykle liryczny **Biłgoraj**, żywiołowy **mach**, **cygan** oraz **taniec z różgą weselną**.

Na Żywiecczyźnie najpopularniejszym tańcem jest popisowy **hajduk**. Folklor ten obfituje też w inne formy, tj.: **obyrtka**, **siustany**, **krzyżok**, **szewiec**, **koń**.

Ostatnim regionem, który omówiliśmy było Podhale. To tutaj tańce są widowiskowe. Najważniejszymi są: **taniec góralski** i **zbójnicki**.

Pamiętajcie, że niektóre tańce mogą występować jednocześnie w kilku regionach. Ich przejmowanie wiąże się jednak z adaptacją zarówno w sferze ich języka muzycznego, jak i figur tanecznych. Obecnie tańce regionalne można oglądać głównie w wykonaniu zespołów pieśni i tańca. Wyjątkiem są regiony zamieszkiwane przez górali – dla nich folklor jest nieodzownym towarzyszem codziennego życia.

Zadania

Ćwiczenie 1

Tańcem składającym się z dwóch części: pierwszej, w której para taneczna wykonuje polkę oraz drugiej, w której klaszcze dłońmi o uda i w dłoń, jest:

☐ powolniak

☐ klapok

☐ koziorajka

Ćwiczenie 2

Hajduk to najpopularniejszy taniec, którego regionu?

☐ żywieckiego

☐ lubelskiego

☐ łowickiego

Ćwiczenie 3

Połącz regiony z odpowiadającymi im tańcami. Uwaga - do jednego regionu pasują dwa tańce.

Region lubelski

kujon

taniec góralski

polka bez noge

oberek

mach

Region łowicki

Podhale

Ziemia Rzeszowska

Ćwiczenie 4

Tańcami zabawowymi Śląska są:

☐ trojak

☐ gąsior

☐ myszka

Ćwiczenie 5

Zaznacz zdania prawdziwe.

☐ Hajduk wywodzi się z folkloru węgierskiego.

☐ W marcu 1933 roku w *National Geographic* opublikowano zdjęcia mieszkańców w strojach śląskich.

☐ Najpopularniejszym tańcem Podhala jest taniec zbójnicki.

Ćwiczenie 6

Kiedy zaczęły się pojawiać pierwsze amatorskie zespoły taneczne, wykonujące tańce związane z ich środowiskiem i zwyczajami?

☐ 2 poł. XX wieku

☐ 1 poł. XX wieku

☐ 2 poł. XIX wieku

Ćwiczenie 7

Zaznacz określenia odnoszące się do tańca zbójnickiego.

☐ walka dwóch mężczyzn

☐ ciupaga

☐ harnasie

Polecenie 1

Czy uważasz, że kultywowanie folkloru jest Polsce potrzebne? Odpowiedź uzasadnij.

Słownik pojęć

Ciupaga

jest to laska góralska w formie siekierki o lekkim żeleźcu i wydłużonym stylisku. Ma mocno okute żeleźce, czasem z „własami”, pozwalające na podniesienie się np. w czasie wspinaczki albo zadanie ciosu.

Dudziarz

muzyk grający na dudach.

Księstwo Łowickie

zwyczajowa nazwa kompleksu dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich rozciągających się wokół Łowicza. Dzięki licznym nadaniom królewskim oraz sejmowym wzrastało gospodarczo i w XVI w. obejmowało 2 miasta (Łowicz i Skierniewice)

oraz 116 wsi. Począwszy od Jakuba Uchańskiego, arcybiskupi gnieźnieńscy używali tytułu pierwszego księcia, czyli pierwszego w hierarchii dostojnika po królu. Po 1793 r. ziemie te przeszły na własność rządu pruskiego pod zwyczajową nazwą Księstwo Łowickie.

Muzyka ludowa

jest to rodzaj muzyki przekazywany z pokolenia na pokolenie drogą ustną. Muzyka ta jest istotną częścią spuścizny kulturowej danego regionu. Kompozycje ludowe:

- mają etniczny charakter,
- są najczęściej anonimowe,
- spełniają określoną funkcję społeczną (np. towarzyszy obrzędom lub zabawom),
- przekazywane są ustnie.

Do dzisiaj przetrwała na wsi. W miastach jest wykonywana przez profesjonalne zespoły ludowe.

Subregion

jest to część większego regionu, wyodrębniona ze względu na charakterystyczny zespół cech.

Wodzirej

osoba prowadząca tańce na różnych zabawach (m. in. wesela, bale).

Źródło:

historycy.org

ozkultura.pl

Biblioteka muzyczna

Walczyk lubelski - „Świeć miesiącku”, nagranie AM, CC BY 3.0

Walczyk lubelski - „Świeć miesięczku”, nagranie AM, CC BY 3.0

2

Mach, nagranie AM, CC BY 3.0

Mach, nagranie AM, CC BY 3.0

3

Cygan, nagranie AM, CC BY 3.0

Cygan, nagranie AM, CC BY 3.0

4

Trojak, nagranie AM, CC BY 3.0

Trojak, nagranie AM, CC BY 3.0

5

Koziorajka, nagranie AM, CC BY 3.0

Koziorajka, nagranie AM, CC BY 3.0

6

Nie chce cię znać, nagranie AM, CC BY 3.0

Nie chce cię znać, nagranie AM, CC BY 3.0

Bibliografia

historycy.org

ozkultura.pl